

Завод за јавно здравље Ћуприја „Поморавље“ у Ћуприји – 65 година у служби здравља

Institute for Public Health Cuprija "Pomoravlje" in Cuprija – 65 years in service of health

Драгутин Арсић¹, Јована Арсић², Ивица Јоцић³

1. Завод за јавно здравље Ћуприја „Поморавље“, Ћуприја, Србија
2. Палски универзитет Грегоријана, Рим, Италија
3. Завод за јавно здравље Ћуприја „Поморавље“, Ћуприја, Србија

PRIMLJEN 01.06.2019.

PRINVAČEN 02.09.2019.

Dragutin Arsic¹, Jovana Arsic², Ivica Jovic³

1. Institute for Public Health Cuprija "Pomoravlje", Cuprija, Serbia
2. Pontifical Gregorian University, Rome, Italy
3. Institute for Public Health Cuprija "Pomoravlje" in Cuprija, Serbia

RECEIVED 01.06.2019.

ACCEPTED 02.09.2019.

АПСТРАКТ

Завод у Ћуприји је мењао свој званични назив неколико пута. Када је основан 1954. године основан је под именом Хигијенски завод. Хигијенски заводи 1961. године прерастају у Заводе за здравствену заштиту, а Закон о здравственој заштити из 1979. године дефинише Завод за заштиту здравља, да би Законом из 2005. године Завод променио име у Завод за јавно здравље како се и данас зове. Од 1960. године у Заводу је формирано одељење за медицину рада. Законом из 1979. године ова надлежност се пребацује у новоформирану Завод за медицину рада при Индустрији каблова у Светозареву. Законом је дефинисана делатност Завода да обавља специјализовану хигијенско-епидемиолошку и социјално-медицинску делатност. Законом из 2005. године Завод проширује своју делатност и усмерава се на област екологије због све већих проблема везаних за загађење животне средине и посредно угрожавање здравља људи и осталог живог света. У Заводу се оснива Мобилна екотоксиколошка лабораторија 2008. године са задатком да у кратком временском периоду стигне на место акцидента, да обави потребна мерења у свим медијима, ваздух, вода и земљиште, да утврди постојање опасних - токсичних материја, процени опасност по животну средину и здравље становништва и предложи неопходне хитне мере које треба предузети. Организација служби у Заводу се са доношењем сваког новог закона о здравственој заштити мењала. Што се тиче броја кадрова он се повећао од почетних 7 запослених на број око 80 запослених са повећањем броја високостручног кадра. Најважнији део рада Завода од оснивања до данас била су истраживања везана за здравље становништва како у односу на факторе ризика по здравље тако и раширеност обољења како заразних тако и незаразних, нарочито обољења од великог социјално-медицинског значаја.

Кључне речи: администрација јавног здравља; историја медицине; Србија.

ABSTRACT

Institute for Public Health has changed its official name several times. In 1954 it was founded under the name of Hygienic Institute. Hygienic Institute in 1961 was transformed into the Health Care Institutes and the Health Care Act from 1979 defined the Institute for Health Protection. Finally, by the Act of 2005 the Institute changed its name to the Institute for Public Health, as it is still called today. Since 1960, the Department of Occupational Medicine has been established in the Institute. By the 1979 Act, this jurisdiction was to the newly established Institute of Occupational Medicine at the Cable Industry in Svetozarevo. The Acts defined the activity of the Institute to perform specialized hygienic-epidemiological and social-medical activities. By the Act of 2005, the Institute expanded its activities and focused on the field of ecology due to the growing problems related to environmental pollution and indirect threat to the health of people and the rest of the living world. The Mobile Laboratory of Ecotoxicology was established at the Institute in 2008 with the tasks including arriving at the scene of an accident in a short period of time, making the necessary measurements in all media, air, water and soil, determining the existence of dangerous toxic substances, and evaluation of the environmental and health risks of the population or proposing the necessary urgent precautions to be taken. The organization of departments at the Institute changed with the adoption of each new Health Care Act. Regarding the number of personnel, it has increased from the initial 7 employees to around 80 employees, with the increase in the number of highly qualified personnel. The most important part of the Institute's work, since its foundation until today, has been public health research, related to health risk factors as well as the spread of infectious and non-infectious diseases, and in particular diseases of the great social and medical significance.

Key words: public health administration; history of medicine; Serbia.

KORESPONDENCIJA / CORRESPONDENCE

Драгутин Арсић, Јастребацка 45/2, 35230 Ћуприја, Тел. 06361343, Е-мејл: vitaaars@yahoo.com
Dragutin Arsic, Jastrebacka 45/2, 35230 Cuprija, Serbia, Phone: +38163613433, E-mail: vitaaars@yahoo.com

УВОД

Свака здравствена установа, а посебно превентивна, је по природи ствари осуђена да дође и остане, да траје у времену, да нам помогне да и ми и наши претходници избегнемо последице синтагме „тешко побеђенима“. Са њом нас време побеђује, али са њом наши преци и ми остајемо и трајемо у времену.¹ Да би човек кренуо даље, мора знати одакле је кренуо. А ми у нашој баштини имамо изванредне ослонце и оријентире. Тако је и у укупној здравственој делатности, а посебно у превентивној. Много је посленика превентивне медицине који су нам оставили значајну баштину. Уз њих и њихова дела, видљиво је и у најдубљој тами. То је као што Дучић каже оно „што показује гроб претка и пут нараштају“.

Ако желимо да нас не забораве, брзо морамо да оставимо иза себе нешто по чему ће нас памтити. Од свих ствари најбоље је изабрати писану ствар, односно књигу, рад у часопису, научно дело и сл. Зато желимо да у име свих претходника оставимо овај рад о настанку, путу развоја и трајању превентивне здравствене установе у географском подручју Поморавља, Ресаве и Левча, и тиме се одужимо многима који су свој живот подарили овој установи, а нису међу живима, као и онима који су напустили ову установу и отишли у неку другу или после радног века у пензију. Такође, желимо да овај рад омогући будућим генерацијама, које буду долазиле у ову установу да, кад крећу даље, знају одакле крећу и да чувају од заборавља све што могу.

ХРОНИКА

Оснивање и развој

Оснивање Завода на нашем подручју везано је за ерадикацију ендемског сифилиса. Наиме, у 1951/1952. години обављено је истраживање и почело лечење ендемског сифилиса од стране екипа Кожно венеричне клинике и Хигијенског завода Народне Републике Србије из Београда у општинама Деспотовац, Свилајнац и Ћуприја. Утврђен је висок проценат сифилиса и да би се акција ерадикације наставила 1953. године у Светозареву оснива се Санитарно-епидемиолошка станица. Већ 1954. године ова санитарно-епидемиолошка станица се сели у Ћуприју и оснива се Хигијенски завод.

Стање Хигијенског завода из тог времена приказано је у годишњим извештајима о раду хигијенске службе НР Србије за 1957/58. годину.² У току 1957. године територијална надлежност Завода обухвата Срез Светозарево са 17 општина и 250.300 становника.

Од кадрова у 1957 и 1958. години Завод је имао 1 епидемиолога (управник Др Милорад Јанковић), 1 лекарског помоћника, 2 медицинска лаборанта, 1 санитарног техничара и 2 хигијеничара.

После смрти бившег управника Завода др Милорада Јанковића, почетком 1959. године Завод није имао ни једног лекара. На седници Народне одбора среза Светозарево донето је решење о постављењу управника Хигијенског завода у Ћуприји др Миодрага Милошевића. По доласку за управника, већ те године, обезбедио је почетак изградње пословне и помоћне зграде Завода, тако да је иста завршена и усељена 1961. године.

Промене у друштву доносе и децентрализацију у здравству, те Извршно веће Народне Републике Србије 1958. године преноси права и дужности оснивача на Народни одбор среза Светозарево. Законом о здравственој служби и здравственој заштити 1961. године Хигијенски заводи прерастају у Заводе за здравствену заштиту.³ Закон дефинише Завод за здравствену заштиту као превентивну установу која прати и проучава здравствено стање становништва и хигијенске прилике, спроводи хигијенско-противепидемијске мере, врши лабораторијске анализе, планира рад и развој здравствене службе и прикупља здравствено-статистичке податке о оболевању и смрти становништва, о раду здравствене службе, организује и спроводи здравствено васпитање. Завод је 1962. године уписан у регистар установа са самосталним финансирањем при Одељењу за општу управу и унутрашње послове Скупштине општине Ћуприја. Овим законом је дефинисана и организациона структура Завода са 8 одељења: бактериолошко, епидемиолошко, хемијско, опште хигијене, медицине рада, социјално медицинско, санитарно-техничко и административно-финансијско. Истим Законом предвиђена је институција Здравственог центра. Један од главних задатака Здравственог центра јесте израда програма мера за одређено подручје, на основу којих би се базирали Планови здравствених установа. Срески здравствени центар поверен је Заводу за здравствену заштиту у Ћуприји.

У 1966. години организациона структура Завода се није мењала, а број запослених је 40 од тога 9 са високом стручном спремом. Органи управљања Завода су Савет у ширем саставу, Савет у ужем саставу, Управни одбор и директор. Од 1960. године у Заводу је формирано одељење за медицину рада са задатком да ради на унапређењу здравствене заштите радника, побољшању услова рада и студирању свих проблема који проистичу из специфичности индустрија на територији Завода. Одељење је у току 1967. године служило као база у којој

су обављали део летње праксе студенти медицине из иностранства уз посредовање Медицинског факултета у Београду.

У 1972. години Завод је једина међуопштинска здравствена установа која обавља послове хигијенско-епидемиолошке и социјално-медицинске здравствене службе, основана од стране шест Скупштина општина. У току 1972. године Завод је био органозован по одељењима и то:

1. Епидемиолошко одељење - у оквиру кога су: епидемиологија, ДДД и флуорографија.
2. Одељење Социјалне медицине
3. Микробиолошко одељење – у оквиру кога су: бактериологија, серологија и паразитологија.
4. Хемијско одељење - у оквиру кога су: биохемија, броматологија, хидрологија и токсикологија.
5. Одељење Медицине рада
6. Одељење Саобраћајне медицине
7. Одељење опште хигијене

Од кадрова у 1972. години у Заводу је радило: 8 лекара специјалиста, 1 фармацеут специјалиста, 1 лекар на специјализацији, 1 дипломирани економиста, 4 са вишом школом медицинске струке, 16 са средњом медицинском и остали су били немедицински радници, а укупно је радило 47 запослених.

Што се тиче органа управљања поред директора то су Збор радних људи и Извршни одбор. Закон о здравственој заштити 1979. године дефинише Завод за заштиту здравља као здравствену радно организацију која обавља специјализовану хигијенско-епидемиолошку и социјално-медицинску делатност.⁴ По том закону Завод мења име уместо Завод за здравствену заштиту сада се зове Завод за заштиту здравља. Такође се по истом закону Завод организује као Регионални завод за заштиту здравља који покрива подручје Регионалне самоуправне интересне заједнице здравствене заштите за Шумадију и Поморавље. То је значило да је Завод за заштиту здравља „Поморавље“ из Ћуприје требало да се припоји Заводу за заштиту здравља у Крагујевцу. Треба напоменути да је у периоду од 1980. до 1987. године и поред великих притисака политичких структура и Регионалне самоуправне интересне заједнице (РСИЗ), да се Завод из Ћуприје споји са Заводом из Крагујевца у Регионални завод, до тога није дошло тако да је Завод остао самостална здравствена установа.

Законом из 1993. године Влада Републике Србије је преузела право оснивања Завода за заштиту здравља

Одлуком о Плану мрежа здравствених установа Републике Србије. Ова одлука је остала на снази до данас. Законом о здравственој заштити из 2005. године Завод поново мења име у Завод за јавно здравље уместо Завода за заштиту здравља.⁵

После овог периода, Завод проширује своју делатност и усмерава се на област екологије с обзиром на светске трендове и све веће проблеме везане за загађење животне средине и посредно угрожавање здравља људи и осталог живог света. Завод се опрема и преузима послове везана за аерозагађење, загађење површинских и подземних вода отпадним водама и загађење земљишта. Треба рећи да се у овом периоду уводи акредитација лабораторија за ове послове тако да Завод поред увођења ИСО стандарда 9001 у организацију рада Завода 2004. године, акредитује и ИСО стандарде 17025 који се односе на лабораторијске анализе везане за еколошке проблеме.

Оснивање Мобилне екотоксиколошке лабораторије Министарства енергетике, развоја и заштите животне средине, десило се 2008. године. Тада су формиране три Мобилне екотоксиколошке лабораторије. Трећа је лоцирана у Ћуприји у Заводу која је покривала остали део територије Републике Србије, односно територију коју покрива Група за хемикалије, биоциде и Севесо постројења са седиштем у Нишу, Министарства енергетике, развоја и заштите животне средине, а то су следећи управни окрузи: Шумадијски, Поморавски, Борски, Зајечарски, Златиборски, Моравички, Рашки, Расински, Нишавски, Топлички, Пиротски, Јабланички и Пчињски. Мобилна екотоксиколошка лабораторија адекватно опремљена имала је задатак да са специјалним возилом, опремом (најчешће Мобилни гасни анализатор (ФТИР технологије),⁶ МРУ апарат за мерење емисије, Вишеканални мерач суспендованих честица ПМ 2,5 и ПМ 10) и другим, оде на место удеса или еколошког акцидента.⁷

Мобилне екотоксиколошке лабораторије су оспособљене да за врло кратко време приступе месту акцидента, да изврше сва неопходна мерења у ваздуху, води и земљишту, да без одлагања обаве све потребне анализе и утврде да ли у узорцима постоје опасне токсичне супстанце, да их квантификују, процене опасност по животну средину, укључујући и хазард за здравље запослених, становништва или професионално изложених лица и да предложи спровођење неопходних, хитних мера у циљу смањења ризика.

Посебно је значајна улога ових Мобилних екотоксиколошких лабораторија у појединим, специфичним акцидентним ситуацијама. Управо такве околности се јављају када то нису Севесо постројења и када ни планови заштите од акцидента нису

имплементирани. Примери су дивље депоније, оне са опасним отпадом у предузећа која нису активна (стечај или ликвидација), као и раличите врсте складишта и друго.^{7,8}

Организација служби у Заводу се, са доношењем сваког новог закона о здравственој заштити, мењала тако да на овом месту нећемо писати о томе, само смо навели како је то било у прошлости. Што се тиче кадра он се увећао на око 80 запослених са повећањем броја високостручног кадра, с обзиром на нова ангажовања.

СТУДИЈЕ И ИСТРАЖИВАЊА

Најважнији део рада Завода од оснивања до данас била су истраживања везана за здравље становништва, како у односу на факторе ризика по здравље, тако и раширеност обољења било заразних, било незаразних, нарочито обољења од великог социјално-медицинског значаја. У овом делу рада обратићемо највећи део пажње на акције и истраживања која је Завод самостално или у сарадњи са другим установама и институцијама обавио у смислу превентивних истраживања за ових 65 година рада. Почећемо од разлога за оснивање далеке 1954. године.

1. Сузбијање и ерадикација ендемског сифилиса

Од 1950-1953. године спроведена је систематска теренска акција на откривању и сузбијању ендемског сифилиса уз техничку помоћ и сарадњу са Светском здравственом организацијом, односно УНИЦЕФ-ом. Формирањем Завода за здравствену заштиту у Ћуприји започет је систематски рад на ерадикацији ендемског сифилиса.² У првом периоду од 1954-1958. године спроведена је контрола, а праве мере ерадикације су спроведене у периоду 1959-1963. године. Систематски је обрађивано становништво сифилисом најугроженијих насеља на подручју које је покривао Завод. Од 1963. године започета је шира и потпунија поновна систематска обрада (фаза ерадикације) целокупног ендемског терена. Ова фаза је трајала до 1967. године, при чему је извршен систематски преглед становништва свих насеља Деспотовца, Свилајнца и четири насеља општине Ћуприја, обухвативши 57091 лице као и њихово лечење. Са ерадикацијом је настављено све до 1977. године када је проглашена потуна и коначна ерадикација ендемског сифилиса.

2. Истраживање ендемске нефропатије

Праћењем здравственог стања становништва подручја које је покривао Завод примећено је да се у

повећаном броју јавља обољење бубрега у виду ендемске нефропатије. Због тога се од 1961. године почело са систематским истраживањем ендемске нефропатије у селима на мочварним и водоплавним теренима дуж Велике Мораве у општинама Параћин, Ћуприја и Светозарево. По упутству Светске здравствене организације, Завод је обухватио 2852 ученика из основних школа у 20 насеља ових општина. Обухваћена су деца I и II разреда основних школа школске 1963/1964. године која су праћена следећих 5 година.⁹

3. Систематска депистажа туберкулозе

Савет за народно здравље среза Светозарево је 1961. године донео одлуку да се набави флуорограф и да се уступи Заводу за здравствену заштиту у Ћуприји који ће организовати и спроводити флуорографисање становништва на територији Комуналне заједнице Ћуприја среза Светозарево.¹⁰ Методологија је добијена од Института за туберкулозу СРС у Београду. Масовна депистажа туберкулозе радиофотографијом рађена је сваке треће године у континуитету све до 1981. године.

4. Истраживање лептоспирозе на подручју Ресаве

У периоду од 1963-1966. године на подручју Ресаве, општине Свилајнац и Деспотовац после епидемије лептоспирозе обављено је истраживање лептоспирозе. Контролно испитивање серопозитивности код оболелих извршено је 1964 и 1965. године, а 1966. године извршено је сондажно испитивање код домаћих животиња у најугроженијим местима.⁹

5. Студија преддијабетесног стања

У току 1966. године извршена је студија преддијабетесног стања код становништва у три градска насеља и једном сеоском. Испитивањем је обухваћено 6594 лица код којих је извршен преглед крви на ниво глукозе, а рађен је и тест оптерећења глукозом. Поред тога код свих су извршена антропометријска мерења и узети подаци о исхрани и начину живота.¹

6. Студија о исхрани, ухрањености и коронарним болестима код земљорадника уже Србије

У току 1966. године спроведена су дијететска, соматометријска, функционална, биохемијска и клиничка испитивања земљорадника и индустријских радника у Ћуприји и околини. Испитивањем је обухваћено 2065 лица оба пола. Посматрани су становници два сеоска насеља различита по својим

етно-географским карактеристикама и индустријски радници запослени у младој индустрији која се развила непосредно пре Другог светског рата.¹

7. Студија о артеријској хипертензији и хроничном бронхитису код рудара

Ова студија је спроведена 1966. године, а испитивањем је обухваћено 2026 јамских радника у руднику мрког угља "Ресава" у Ресавици. Радници су сврстани у четири старосне групе. Код рудара су вршена испитивања на хронични бронхитис, хипертензију, ухрањеност радника и услове рада. Процењиван је утицај дужине радног стажа на појаву ових обољења. Циљ је био да се утврди раширеност хроничног бронхитиса и хипертензије као и међусобни однос.¹¹

8. Вакцинација становништва против великих богиња

У марту месецу 1972. године ради се на масовној вакцинацији становништва због појаве епидемије великих богиња на Космету. За кратко време извршена је комплетна вакцинација свог становништва на овом подручју, а истовремено су организована два карантина за контакте првог и другог реда као и болница за прихват оболелих смештена у Сењском руднику.¹

9. Хидрична епидемија бациларне дизентерије

У току 1972. године избила је хидрична епидемија бациларне дизентерије у Ресавици са 188 оболелих, а изоловани узрочник је била шигела флексер III. Узрок настанка епидемије био је укрштање канализационе и водоводне цеви које су биле оштећене.¹

10. Утицај високих температура на раднике у Српској фабрици стакла у Параћину

У току 1974. године обављено је истраживање у топлим погонима Српске фабрике стакла. Истраживање је обављено у сарадњи са Институтом за патофизиологију Медицинског факултета из Сарајева. Мерени су гликемија, промене у хематокриту, ниво алкалне резерве и јонограм, излучивање аскорбинске киселине, код радника изложених јакој радијацијској топлоти.¹²

11. Здравствено васпитни програм у заједници и улога поливалентне патронаже

Овај здравствено васпитни програм је научно истраживачки пројекат који је спроведен у периоду 1973-1977. године на територији општине Рековац. Спровођење је обезбеђено на основу иницијативе Института за здравствено васпитање Србије, а у оквиру билатералне сарадње СФРЈ и САД, у сарадњи са Indian Health servis USA, СЗО, Комуналним заводом за социјално осигурање Ђуприја, Друштвом за борбу против рака и Заводом за здравствену заштиту из Ђуприје. Класични концепт здравственог васпитања као дидактичке „методске јединице“ измењен је тако да је здравствено васпитање конципирано као стратегија и приступ, организациона мера, где је мењање навика и понашања корисника и здравствених радника, кроз интеракцију, сарадњу, заједничко планирање и решавање изражених потреба у вези са здрављем и болешћу. Акцент је дат поливалентној патронажној служби у условима наше здравствене заштите, као посебној могућности да се здравствено васпитање обезбеди у породици и заједници, тј. тамо где настају здравље и болест.¹

12. Контактна епидемија заразне жутице у Параћину

Истраживање и санирање епидемије хепатитиса А на територији општине Параћин обављено је 1980 године. Захваћене су основне школе у граду, оболело око 370 ђака. Испитивањем су обухваћени сви ђаци који су били у контакту првог реда, код којих су поред клиничких испитивања урађена и биохемијска испитивања крви и мокраће. Утврђено је да је пут преношења био контакт.¹

13. Екологија салмонела у Светозареву

Истраживање екологије салмонела обављено 1983. године на територији општине Светозарево. Истраживање је обављено у фармама ћурака и то: код једнодневних ћурића, и код запослених у инкубаторској станици, у фарми товних ћурки и код запослених на фарми, у кланици, код закланих ћурака и код запослених у кланици, на територији Светозарева.

14. Програм изложбе „Светски здравствени плакат“

Са програмом изложбе светског здравственог плаката у организацији Завода за заштиту здравља отпочело се 1984. године. Изложба светског здравственог плаката по својим карактеристикама и начину реализације налазила се на линији стратегије

„Здравље за све“. Изложба је имала јасно дефинисан циљ: очување и унапређење здравља становништва едукативним методама. Постоје бројни докази да се људи дуже сећају оног што виде, него што чују. Визуелне комуникације представљају директан изазов да се машта користи као супституција за реч. Ослобођен вербалних комуникација, делујући пре свега сликом, бојом, плакат поседује могућност излагања из локалних оквира, дајући притом поруци универзалан, космополитски карактер.

Изложба „Светски здравствени плакат“ започиње своје битисање 1984. године у оквиру Светског дана здравља, који се обележава 7. априла. Већ 1985. године је подржан од Светске здравствене организације као „јединствен и занимљив пројекат“. Регионални биро СЗО за Европу обавестио је остале бирое у свету да омогуће размену ликовних остварења. Захваљујући томе Завод располаже колекцијом од 1800 плаката кашаираних на платну из 46 земаља. У облику уметничког израза овај Програм интернационализује искуства уметника и здравствених радника. Програм прати тематику коју СЗО истакне као приоритет за сваку годину. Постављала се 7. априла сваке године у оквиру прославе Светског дана здравља и тада је започињала свој пут по многим градовима дружећи се са са децом различитог узраста, тако да је изложбу видело 100-120 хиљада деце годишње.

Од 1987. године овом Програму је додат стручни садржај у виду Стручног састанка Секције лекара и сарадника при Комисији за сарадњу са УНИЦЕФ-ом. Програм је трајао 21 годину. Евалуирајући 21-годишњу биографију, безброј званичних имена у струци, образовању и актуелној политици дало је свој допринос и подршку реализацији, за то доба, јединственог Програма у нашој земљи и свету, изложби „Светски здравствени плакат“.¹

15. Истраживање цревних паразита код деце

У оквиру програма спречавања, сузбијања и искорењивања заразних болести по Друштвеном договору и Самоуправном споразуму од 1985. године па до 1992. године континуирано је вршено истраживање цревних паразита (геохелмината) код деце у предшколским и школским установама до 4. разреда, као и једнократно лечење деце код које су нађени цревни паразити.¹

16. Мониторинг радиоактивности при хаварији нуклеарне електране у Чернобиљу

После хаварије нуклеарне електране у Чернобиљу у СССР-у, маја 1986. године екипа Завода за заштиту здравља, која је уједно била и екипа радилошко-хемијско-биолошког (РХБ) вода општинске РХБ чете, вршила је у више наврата мерење радиоактивности на подручју општина Ћуприја, Светозарево, Деспотовац, Свилајнац, Рековац и Варварин радиолошком лабораторијом Лара-¹⁰. Контролисано је зрачење у свим животним срединама у ваздуху, води, земљишту, као и у биљкама и нарочиту поврћу за људску употребу.¹

17. Пројекат „Здрава школа“

У склопу општег циља „Здравље за све“ Светска здравствена организација (СЗО) је 1991. године у одређеном броју земаља Европе покренула пројекат „Здрава школа“, који подразумева комплексну акцију унапређења здравља ученика у школама. Следећи европски и светски тренд реформе и интензивирања здравствено-васпитног рада у школама у Пројекту „Здрава школа“ је извршено истраживање здравствено-васпитних потреба деце школског узраста, затим је примењена здравствено-васпитна интервенција, како укључивањем садржаја у школске програме, тако и увођењем нових метода рада. Истраживањем су обухваћени знања, ставови и понашања према здрављу, као основе за креирање здравог стила живота и вредновање здравља, а у оквиру целокупног процеса формирања зреле и здраве личности. Пројектом је управљао Институт за социјалну медицину Медицинског факултета у Београду и Новом Саду, а подржан је од Министарства здравља, просвете и екологије Србије и Црне Горе. Обухваћено је 11 школа на територији ове две републике. Једна од школа је и ОШ „13 октобар“ у Ћуприји.¹

18. Истраживање и надзор над Интрахоспиталним инфекцијама

У склопу програма спречавања, сузбијања и искорењивања заразних болести по Друштвеном договору и Самоуправном споразуму предвиђено је од 1985. године континуирано праћење санитарно-хигијенског стања у болничкој средини ради сузбијања и спречавања интрахоспиталних инфекција. На овом програму Завод за јавно здравље континуирано ради практично од 1978. године, па до данас. Треба поменути да је у овом периоду од 40 година забележена једна већа епидемија салмонелозе у породицишту болнице у

Ђуприји 1986. године. Укупно је оболело 56 особа, од тог броја 29 новорођенчади, 14 породиља и 13 чланова породица.¹

19. Еколошка студија о квалитету воде реке Ресаве

У току 2002. и 2003. године извршена је научно истраживачка еколошка студија о квалитету воде реке Ресаве од њеног настајања у општини Деспотовац, па до ушћа у Велику Мораву у општини Свилајнац. Циљ ове студије био је да се утврди степен загађености воде реке Ресаве, да се региструју загађивачи реке, као и способност реке да се самопречисти при овом нивоу загађења.¹³

ДРУШТВЕНО И ЗДРАВСТВЕНО ОКРУЖЕЊЕ - САРАДЊА

На подручју Поморавског округа примарну здравствену заштиту становништву пружа шест Домова здравља (налазе се у свакој општини), а болничку здравствену заштиту спроводе три опште болнице (у Ђуприји, Јагодини и Параћину). Једино је Завод установа која се бави само превентивном здравственом заштитом, односно прати, истражује и проучава бројне чиниоце и околности који утичу на здравствено стање и здравствену културу становништва и друге аспекте од интереса за социјално-медицински статус заједнице. Стање и квалитет животне средине, узроци, појаве и ширење заразних и других болести од јавноздравственог значаја, ефекти еколошких фактора на здравље као и организацију, рад и развој здравствене службе и планирање и спровођење одговарајућих мера у циљу заштите и унапређења здравља људи су основне области рада Завода. Овако конципирана делатност Завода ставља у многоструке односе и у центар здравствене заштите. То подразумева вишеструке стручне, мултидисциплинарне, као и надзорне и саветодавне односе са свим здравственим установама у целини, као и појединачно са одређеним деловима установе и службама. Поред тога у спровођењу здравствене заштите, Завод је у односима са пацијентима, како из области примарне здравствене заштите, тако и са болесницима из секундарне здравствене заштите.

Пошто су пацијенти осигурана лица, Завод је неминовно у изразито значајним односима са Републичким Заводом за здравствено осигурање, који је уједно један од финансијера Завода за јавно здравље. На локалном нивоу, Завод је у значајном односу са локалном самоуправом и локалном заједницом у

обављању одређених послова значајних за заштиту здравља целокупног становништва (контрола воде за пиће, намирница, аерозагађења и др.) као и на програмима промоције здравља у заједници. При свом раду Завод је упућен на директну сарадњу са Републичким Институтом за јавно здравље „Др Милан Јовановић – Батут“ као и највишом инстанцом извршне власти, Министарством здравља Републике Србије.¹⁴

ЗАКЉУЧАК

Заводи су, без обзира на мењање имена, били, јесу и биће једине институције у систему здравствене заштите које се искључиво баве превентивном здравственом делатношћу и као такве ће остати у свету и код нас.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арсић Д, ур. Завод за заштиту здравља „Поморавље“ Ћуприја - 50 година у служби здравља. Монографија. Ћуприја: Завод за заштиту здравља „Поморавље“ Ћуприја, 2004

2. Вујичић Г. Годишњи извештај о раду Хигијенске службе Н.Р. Србије од 1954. до 1958. године. Београд: Хигијенски институт Н.Р. Србије, 1959.

3. Закон о здравственој служби и здравственој заштити. Београд: Службени гласник Н.Р. Србије, број 22/61, 1961.

4. Закон о здравственој заштити. Службени гласник С.Р. Србије, број 30/79, 1979.

5. Закон о здравственој заштити. Службени гласник Републике Србије, број 107/05, 2005.

6. Arsić D, Milovanović D, Jevtović I, Vlajković V, Arsić K. The use of mobile multigas FTIR analyzer in four different environmental accidents. *Pol J Environ Stud* 2014; 23: 1483-9.

7. Arsić D, Jevtović I, Milovanović D. Menadžment u vanrednim, situacijama. *FBIM Transactions* 2015; 3: 9-16.

8. Петровић В. Годишњи извештај о приправности и ангажовању Мобилне екотоксиколоске лабораторије Завода за јавно здравље Ћуприја „Поморавље“ из Ћуприје за 2009. годину. Ћуприја: Завод за јавно здравље Ћуприја „Поморавље“, 2009.

9. Милошевић М, Бјелић Л. Прилог познавању здравственог стања и демографског кретања становништва комуналне заједнице Ћуприја. Ћуприја: Завод за заштиту здравља, 1968.

10. Милошевић М, Бјелић Л. Анализа здравственог стања и демографског кретања становништва комуналне заједнице Ћуприја у 1961. години. Ћуприја: Завод за заштиту здравља, 1962.

11. Milosevic M, Savicevic M, Milijic B, Petrovic L. Epidemiological study of the evaluation of lung silicosis in miners of the lead and zinc mine "Suplja Stijena". In: XV International Congress of Occupational Medicine; 1966 Sep 19-24, 1966; Vienna, Austria. International Commission on Occupational Health (ICOH). AIII-113, p. 239-40. (Abstract).

12. Богдановић М, ур. Програм здравствене заштите за општине Ћуприја, Параћин, Светозарево, Деспотовац, Свилајнац и Рековац 1971-1975. Године. Ћуприја: Завод за заштиту здравља, 1970.

13. Pavlović S, Arsić D. Ekološka studija o kvalitetu vode reke Resave. *PONS Med Č* 2005; 2(3): 47-51.

14. Arsić D, Dević R. Mesto i uloga menadžmenta u okružnim zavodima za zaštitu zdravlja kao i uloga zavoda u konceptu dugoročnog razvoja i organizacije zdravstvena zaštite u Srbiji. *PONS Med Č* 2004; 1(0): 5-13.